

De Achterste Molenhoeve

Vier geschiedenissen aan één beek

DE ACHTERSTE MOLENHOEVE

1711

DE ACHTERSTE MOLENHOEVE

Vier geschiedenissen rond één erf

De Achterste Molenhoeve is niet hetzelfde gebouw als de papiermolen en evenmin als de latere wasserij of stomerij. De hoeve is de historische boerderij aan de ene zijde van de beek; de industriële gebouwen lagen aan de overzijde, bij het verval dat de waterkracht leverde. Rond dit compacte ensemble ontstond in de twintigste eeuw bovendien een dierenpark. De vier geschiedenissen raakten economisch, landschappelijk en via hun eigenaren met elkaar verweven, maar moeten bouwkundig en juridisch afzonderlijk worden gelezen. [1][2]

Het Rijksmonumentenregister beschermt de Achterste Molenhoeve als boerderij uit 1711, met rieten wolfdak, vensters met luiken, een achttiende-eeuwse tegenschouw met geprofileerde houten kap en een negentiende-eeuws bakhuis.

De opeenvolging van papiermolen, grutterij, wasserij en stomerij is goed gedocumenteerd. De precieze bewonerslijst van de boerderij en de omvang van het bijbehorende grondbezit zijn nog niet volledig uit bevolkingsregisters, notariële akten en kadastrale leggers gereconstrueerd.

VASTGESTELD

Het Rijksmonumentenregister beschermt de Achterste Molenhoeve als boerderij uit 1711, met rieten wolfdak, vensters met luiken, een achttiende-eeuwse tegenschouw met geprofileerde houten kap en een negentiende-eeuws bakhuis.

RECONSTRUCTIE

De opeenvolging van papiermolen, grutterij, wasserij en stomerij is goed gedocumenteerd. De precieze bewonerslijst van de boerderij en de omvang van het bijbehorende grondbezit zijn nog niet volledig uit bevolkingsregisters, notariële akten en kadastrale leggers gereconstrueerd.

OPEN PUNT

Dat de hoeve als directeurswoning deel uitmaakte van het dierenparkbezit is een sterke lokale herinnering. De openbare faillissementsberichten uit 2015 bewijzen echter niet welke afzonderlijke percelen en gebouwen in de boedel vielen.

De plek als ensemble in 1972: hoeve, erf, beek en bedrijfsbebouwing zijn alleen in samenhang goed te begrijpen. A.J. van der Wal / RCE, 1972.

Eén erf, vier functies

De beek is de verbindende lijn. Zij maakte papierproductie mogelijk, leverde later het schone water voor de wasserij en werd vervolgens een landschappelijk element van het dierenpark. Toch stonden wonen, landbouw, industrie en publieksrecreatie niet in één gebouw.

Schematische relatie; niet op schaal. Het dierenpark gebruikte later een groter omliggend terrein.

Kadastrale minuutkaart van 1832. De langgerekte waterloop en de compacte bebouwing aan het opgeleide beektracé zijn goed zichtbaar. HisGIS, minuutplans en kadaster 1832; uitsnede juli 2026.

GEEN KAART UIT 1711

Voor 1700–1750 is in deze uitgave geen betrouwbare, gedetailleerde topografische kaart van precies deze boerderijlocatie gevonden. De kadastrale minuut van 1832 is voorlopig de vroegste nauwkeurige terreinweergave. Oudere regionale kaarten zijn te globaal om bebouwing of perceelsgrenzen met zekerheid te identificeren.

Vier functies, één beek

HOEVE

boerderij en woning

1711

BEEK

opgeleid water

verval en waterval

MOLEN / FABRIEK

papier · grutten

was · chemisch reinigen

DIERENPARK

privécollectie

publiekspark vanaf 1967

Inhoud

01	De hoeve als afzonderlijke boerderij	9
02	Papiermolen en grutterij	14
03	Wasserij en stomerij	20
04	Frits Eshuis, ondernemer en ideeënmaker	25
05	Van dierenhobby tot Dierenpark Wissel	31
06	De monumentale waarde van de hoeve	36
07	De lange tijdlijn	41
	De plek nu · 2026	47

De vroegste nauwkeurige terreinweergave

I

De hoeve als afzonderlijke boerderij

De monumentale hoeve was het woon- en agrarische anker van het complex. De papiermolen stond bij het verval aan de andere zijde van de beek. Daarmee is ook het antwoord op de belangrijkste verwarring helder: het verhaal van de wasserij is niet automatisch het bouwverhaal van de boerderij.

Een vroege hallenhuisboerderij

Het Rijksmonumentenregister dateert de hoeve op 1711. Het gebouw wordt omschreven als een gepleisterde hoeve onder een rieten wolfdak. Vensters met luiken en schuiframen met kleine roeden bepalen het historische buitenbeeld. Binnen noemt het register expliciet een achttiende-eeuwse tegenschouw met geprofileerde houten kap. Het afzonderlijk genoemde bakhuis dateert uit het midden van de negentiende eeuw. [1]

De typologie is die van een hallenhuisboerderij: zware houten gebinten dragen een grote kap en verdelen het gebouw in een middenbeuk en zijbeuken. Wonen, vee, opslag en werk konden onder één dak worden gecombineerd. De RCE-opnamen uit 1972 leggen niet alleen een ingerichte eet- en zitkamer vast, maar ook de deel, voormalige voederplaatsen, kap en kelder. Juist die interne samenhang verklaart meer van de monumentwaarde dan de gevel alleen. [5][13]

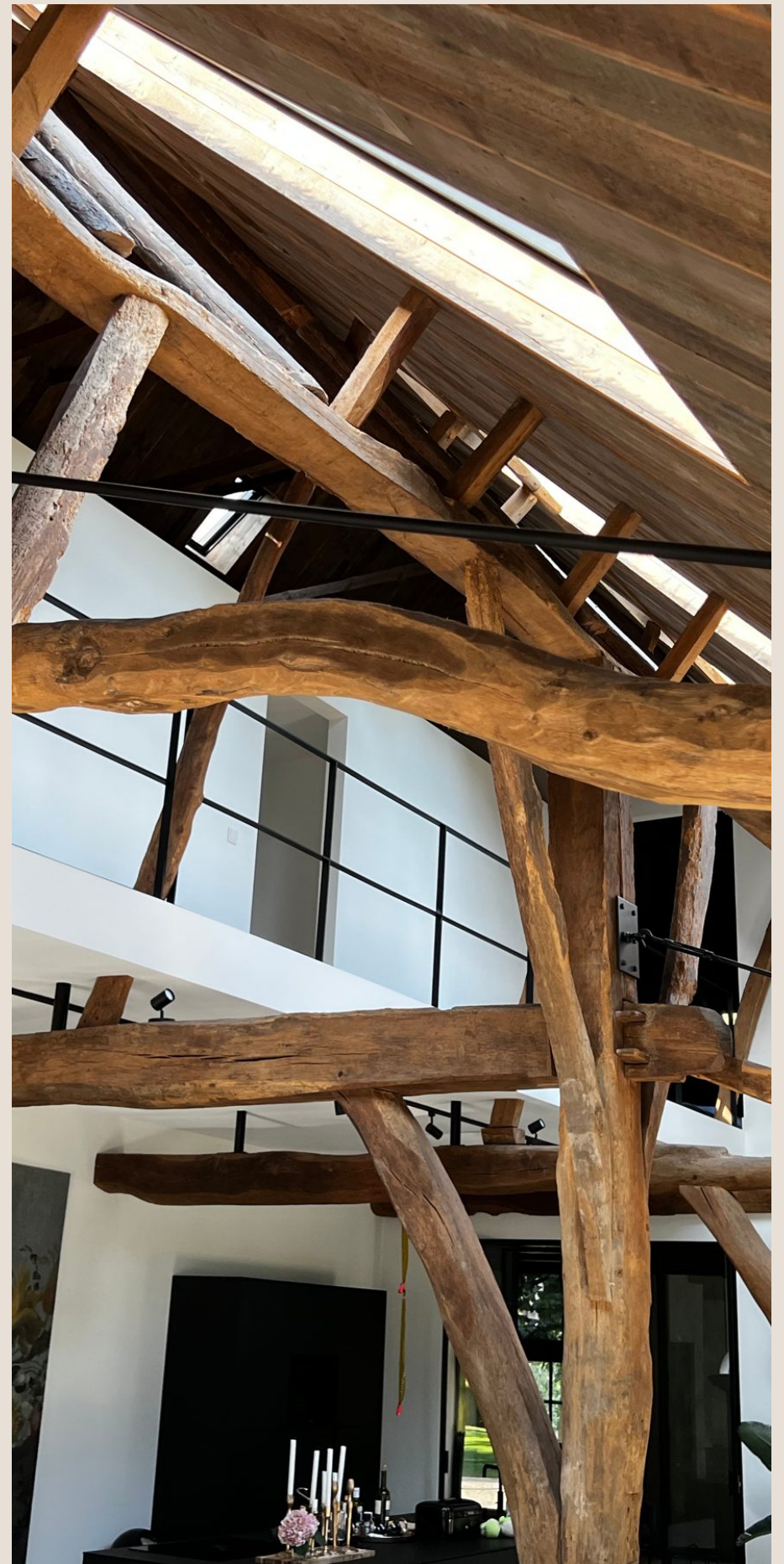
De hoeve vanuit de zij- en voorzijde, november 1972. A.J. van der Wal / RCE.

Het agrarische gebruik

Een exact eindjaar voor zelfstandig agrarisch bedrijf is nog niet vastgesteld. De beschikbare aanwijzingen tonen wel dat landbouw en veehouderij niet louter decor waren. De boedelinventaris van papiermaker en pachter Klaas uit den Bogaard uit 1830 vermeldt vier koeien en een kalf. Dat past bij een gemengd huishouden waarin papierproductie en een bescheiden agrarische tak naast elkaar bestonden. De in 1972 gefotografeerde voederplaatsen en het voormalige varkenshok bewijzen dat de agrarische inrichting veel langer fysiek herkenbaar bleef; zij bewijzen niet dat toen nog een volwaardig boerenbedrijf werd gevoerd. [2][4][13]

WAT DE BRONNEN NU TONEN

De hoeve functioneerde in de achttiende en vroege negentiende eeuw aantoonbaar in een gemengd agrarisch-industrieel huishouden. Wanneer het reguliere houden van vee stopte, kan pas uit bewonersregisters, landbouwtellingen, pachtakten en mondelinge geschiedenis worden vastgesteld.

De historische gebinten zijn nog steeds bepalend voor de ruimte, 2026.

Bewoners en eigenaren

De wederopbouw van 1966

Een lokale Eper tijdlijn noteert op 29 januari 1966: ‘Wederopbouw in oude stijl van de Achterste Molen-hoeve’. De bronvermelding bij precies deze regel ontbreekt in de recente tijdlijn, maar dezelfde formulering stond al in een oudere aflevering van Ampt Epe. De betekenis is daardoor belangrijk maar niet scherp genoeg: het kan gaan om een zeer ingrijpende restauratie, gedeeltelijke herbouw of reconstructie. Zonder bouwdoossier is niet verantwoord vast te leggen welk deel van het zichtbare gebouw materieel uit 1711 dateert. [12]

OVER DE DATERING 1711

Een datering ‘uit 1711’ in het monumentenregister is geen laboratoriumcertificaat voor iedere baksteen en balk. De RCE-fotoreeks van november 1972 laat zien wat zes jaar na de wederopbouw aanwezig was; het bouwdoossier van 1965/1966 moet de authenticiteit per bouwdeel verder preciseren.

De deel met gebinten en voormalige voederplaatsen. A.J. van der Wal / RCE, 1972.

Bewoners en eigenaren

1717–1749	Aalt Barneveld, papiermaker; kocht het complex voor 4.250 gulden. Zijn echtgenote Berendien van Gerrevink kwam uit een papiermakersfamilie. sterke reconstructie
1749–1789	Ernst Barneveld volgde zijn vader op. Erfgename Teuntje Barneveld verkocht in 1789 aan Henricus Poll. vastgesteld
ca. 1800	Klaas Schaddenberg was pachter en papiermaker. vastgesteld
ca. 1823–1830	Klaas uit den Bogaard was pachter; zijn inventaris verbindt papier, huisraad en vee. vastgesteld
1841–1862	Johanna Poll en haar echtgenoot Daniël Jonker waren eigenaren/exploitanten; bewoning van precies de hoeve is nog niet afzonderlijk bewezen. reconstructie
20e eeuw	Bedrijfseigenaren Overbosch en Eshuis woonden op het complex. Welke woning in welke jaren als directeurswoning diende, vergt nog kadastraal en bevolkingsonderzoek. open punt
Dierenparktijd	Volgens lokale herinnering was de hoeve directeurswoning en onderdeel van het parkbezit. De exacte gebruiksjaren en juridische eigendomsketen zijn nog niet uit de primaire stukken gehaald. open punt

1710 - 1874

2

Papiermolen en grutterij

De papiermolen was een afzonderlijke productielocatie, maar zonder de hoeve, pachter en omringende grond kon hij niet functioneren. Water vormde tegelijk de energiebron, het proceswater en de juridische inzet van langdurige conflicten.

Van plan tot vergunning

Bernd Janssen en Lucas Koldewij, eigenaren van lager gelegen Wisselse papiermolens, maakten in 1710 plannen voor een derde molen bovenstrooms. Voor de bouw ruilden zij een weiland met de Wisselse mark. De overeenkomst stelde voorwaarden aan bruggen, waterpeil en waterverdeling. Wie de beek dieper uitgroef dan de peilposten toelieten, riskeerde de veelzeggende boete van een ton bier: water bovenstrooms afvangen kon alle lager gelegen molens benadelen. [2][3]

Na bezwaren van andere moleneigenaren verleende de Gelderse Rekenkamer op 8 december 1714 vergunning. De hoeve staat in het monumentenregister op 1711 gedateerd. Dat verschil van drie jaar is geen tegenspraak zolang niet wordt aangenomen dat woongebouw en vergunde moleninrichting tegelijk gereed kwamen. Een vroege woning of bedrijfsboerderij kan al hebben bestaan terwijl de waterrechtelijke procedure nog liep. [1][2]

De beek en de perceelsstructuur op de kadastrale minuutkaart van 1832.

Papier uit lompen

Veluws papier werd in deze periode vooral uit linnen en katoenen lompen gemaakt. Door het water aangedreven hamers sloegen het textiel uiteen tot vezelpulp. Papiermakers schepten afzonderlijke vellen, persten die tussen vilten en droogden ze. Het schone sprengenwater was dubbel waardevol: het leverde kracht en voorkwam dat het papier door vervuild proceswater verkleurde. [2][3]

DE BEEK ALS MACHINE

De opgeleide beek liep plaatselijk hoger dan het omringende maaiveld. Daardoor ontstond bij de molen voldoende hoogteverschil voor een bovenslagrad. De bewaarde waterloop en waterval zijn dus geen toevallige landschapselementen: zij zijn resten van de oorspronkelijke energie-infrastructuur.

Eigenaren, pacht en dagelijks leven

Het omliggende land blijft een belangrijk deel van de leesbare context van het erf, 2026.

Aalt Barneveld kocht het complex in 1717. Zijn zoon Ernst volgde hem in 1749 op. In 1789 verkocht de familie aan Henricus Poll voor circa 6.250 gulden, inclusief grond en een aandeel in de waterrechten. Poll concentreerde uiteindelijk de Wisselse molens in één bezit en verpachtte de Achterste Molen. De inventaris van Klaas uit den Bogaard uit 1830 - vee, huisraad, ongeveer 250 riem drukpapier en 300 riem schrijfpapier - geeft een uitzonderlijk tastbaar beeld van een huishouden dat wonen, landbouw en productie combineerde. [2][4]

Van papier naar boekweit

Na het overlijden van Poll kwam het bezit via dochter Johanna Poll en haar echtgenoot Daniël Jonker verder. In 1854 werd de papiermolen tot grutmolen omgebouwd. De installatie brak of maalde boekweit tot grutten en meel. In 1874 is een deel van het molencomplex gesloopt. Daarmee eindigde het papieren tijdperk, maar de bedrijvigheid aan het water niet. [2]

De hoeve in 2011. De molentechniek is verdwenen; gebouw, beekloop en terrein houden het industriële verleden leesbaar. Foto Richardkw, Wikimedia Commons, CC BY-SA 3.0.

WAT BEWAARD BLEEF

Van de werktuigen van de papier- en grutmolen resteert vrijwel niets. De sterkste materiële sporen zijn het verval, de opgeleide beek, het terreinprofiel en de relatie met de hoeve.

De waterval naast de boerderij markeert het historische verval waarmee het rad werd aangedreven. A.J. van der Wal / RCE, 1972.

Papier, water en bezit

1710	Plan voor de bovenstroomse papiermolen; grondruil met de Wisselse mark. vastgesteld
1711	Datering van de hoeve in het Rijksmonumentenregister. vastgesteld
1714	Vergunning van de Gelderse Rekenkamer op 8 december. vastgesteld
1717	Transport aan Aalt Barneveld voor 4.250 gulden. vastgesteld
1749	Ernst Barneveld volgt zijn vader op. vastgesteld
1789	Verkoop aan Henricus Poll voor circa 6.250 gulden. vastgesteld
1823	Klaas uit den Bogaard wordt pachter en papiermaker. vastgesteld
1854	Omzetting van papiermolen naar grutterij. vastgesteld
1874	Gedeeltelijke sloop van het molencomplex. vastgesteld

CA. 1888 - 1996

3

Wasserij en stomerij

De wasserij zette het industriële gebruik van dezelfde plek voort, maar in andere gebouwen dan de monumentale hoeve. Waterkracht verdween geleidelijk naar de achtergrond; schoon beekwater bleef nog lang essentieel. Met de chemische reiniging kwam een nieuwe bedrijfstak — en uiteindelijk een zware milieuerfenis.

Overbosch en de overstap naar stoom

Lokale bedrijfsgeschiedenis plaatst de vestiging van G.W. Overbosch rond 1888. Het bedrijf zelf vierde in maart 1965 een 75-jarig bestaan, wat op circa 1890 als eigen gekozen stichtingsjaar wijst. Deze kleine bronspanning verdient later controle in het handelsregister en de hinderwetvergunningen. Overbosch combineerde aanvankelijk waterkracht met een stoomketel, voegde later een petroleummotor toe en liet in 1906 een tweede stoommachine plaatsen. Rond die tijd verdween vermoedelijk het waterrad. [2][6]

Het verdwijnen van het rad betekende niet dat de beek onbelangrijk werd. Voor wassen, spoelen en bleken was het schone sprengenwater een kwaliteitsfactor. De energievoorziening moderniseerde; de geografie van het bedrijf bleef aan het water gebonden. [2][3]

75 jaar

chemisch reiniger hebben hekel aan water"
theevlekken grote van de wasserij

8 maart 1965
zal het precies 75 jaar geleden zijn, dat wijlen zijn v opdeed voor

chemisch reinigen
8 maart 1965
hopen wij ons bedrijf gemoderniseerd te hebben tot een voor

chemisch reinigen
Ter gelegenheid van de officiële heropening op
maandag, 8 maart 1965
houden wij receptie in de kantine van ons bedrijf van 3.30 tot 5.30 uur. Uw aanwezigheid wordt door ons op zeer hoge prijs gesteld.

ervaring in reinigen en n de geheel de zaak werd ses.
eopend, door n de vlag, . Deze taak rd door
van de "A.M." it 3 V.W.'s , 3 V.W. de Oldsmo- irecteur eld, en het innen.

De opening werd verricht door de Heer G. Eshuis, die in de Congo verblijft en extra voor dit evenement was overgekomen. De geheel gemoderniseerde fabriek werd door verscheidene mensen bewonderd.

nieuwe machine nomen. Het was in de zoveel mensen kantine, een g drukte.

Vooraf de nieuwe machines, de "Spencer" en de "Everest" (die inmiddels door een ander van het zelfde type vervangen is) trokken veel belangstelling. Ook de Heer B. Eshuis was met al deze

Waar men niet raakte over de vooruitgang van de "Achterste Molen". Ook de Heer G. ontmoette hier bekenden, zoals re chauffeur, Des avonds werd "Hof van Gelre" lige avond geh alle familieleden aalhouders en l aanwezig waren. De avond werd l vol door het " Trio" en de "W leid.

Het werd al met vergetelijke de Maart 1965, die Fam. Eshuis eer zal blijven in denis.

"Achterste Molen" Epe heropend
DINSDAG 9 MAART 1965

reheel gemoderni-
erg en vervoer
wordt maandag-
ogte heropend.
Heer G. Eshuis,
uit van België
e van de fusi-
P. Eshuis, door
eraan één van
werking stelt
ize handeling
et, zakkenlever
druk bezochte
reboden. De
het zelf her-
J. Eshuis
ech reinigen
al geschen-
bedrijfskaal
aspes. On-
na wij on-
sillo en it.
kroete en
trekkelijk
an Gelre,
Cocktail
De Ach-
amen. De
d buffet

ge wat een sprong"

Historisch bedrijfs- en krantenmateriaal rond De Achterste Molen; scan gepubliceerd door Epernet uit materiaal van Ruud Broer.

De familie Eshuis

Na een korte eigenaarsperiode van de familie Tak kwam het bedrijf op 30 maart 1921 in handen van de familie Eshuis uit Almelo. Een historische bedrijfsbeschrijving noemt ervaring bij Palthe, de grote Almelse ververij en chemische wasserij. De Eshuis-periode verbond traditioneel wassen, verven en chemisch reinigen. In het openbare bronnenmateriaal wisselen voorletters en voornamen van de eerste Eshuis-eigenaar; een notariële transportakte moet dat detail definitief vastleggen. [2][6]

Op 8 maart 1965 werd de gemoderniseerde chemische wasserij feestelijk heropend. Een bewaarde kranten- en bedrijfsdocumentatie toont nieuwe machines, ontvangstruimte, bestelwagens en een jubileumviering. Dat materiaal laat zien hoe industrieel en regionaal georganiseerd het bedrijf inmiddels was: ophalen en afleveren, filialen, verfwerk en chemische reiniging vormden één dienstennetwerk. [6]

Oude baksteen, nieuwe ingrepen: restauratie en gebruik blijven naast elkaar zichtbaar, 2026.

Bedrijfs- en krantenmateriaal rond de modernisering en heropening van de chemische wasserij in maart 1965. Historische scan gepubliceerd door Epernet, materiaal Ruud Broer; rechtenstatus niet volledig vastgesteld.

Rakhorst, sluiting en sanering

In 1980 nam J.J. 'Ko' Rakhorst de chemische wasserij over. Het bedrijf sloot in 1996. De locatie droeg toen de gevolgen van decennialang gebruik van reinigingsmiddelen en oplosmiddelen.

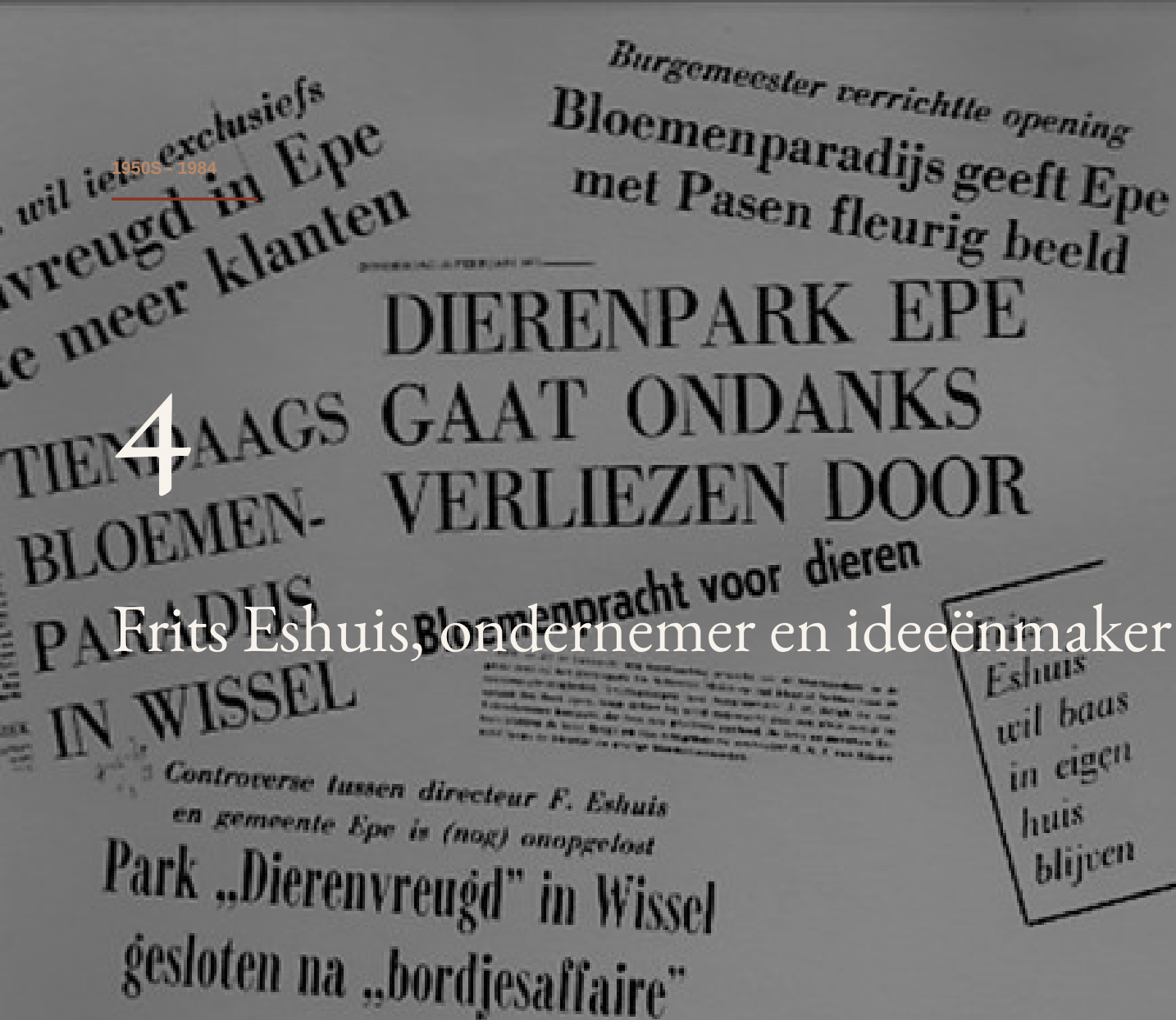
Archiefinventarissen en lokale geschiedschrijving beschrijven langdurige bodem-, lucht- en grondwaterzuivering. De sanering behoort bij het industriële verhaal van de overzijde van de beek; zij mag niet zonder bewijs als fysieke geschiedenis van het boerderijgebouw zelf worden gepresenteerd. [2]

OVER DE BEDRIJFSBRON

Een in 1980 bij de bedrijfsoverdracht samengesteld boekje is een rijke bron voor personeel, machines en familiegeschiedenis. Het is tegelijk een gelegenhedsuitgave. Datering, namen en jubileumclaims moeten waar mogelijk naast notariële akten, handelsregisters en vergunningen worden gelegd.

Een van de zwarte bijgebouwen op het erf, 2026.

Frits Eshuis, ondernemer en ideeënmaker

Frits Eshuis maakte van De Achterste Molen meer dan een reinigingsbedrijf. Hij koppelde transport, sport, evenementen, dieren en landelijke publiciteit aan één herkenbare naam. De bronnen tonen geen strak modern marketingplan, maar wel een consequente ondernemersreflex: zorg dat er iets gebeurt waarover mensen praten.

„Dames en Heren :

Namens „De Achterste Molen“ en „KLM-Noord“ hartelijk welkom aan board van onze helicopter PH-NZA! Wij gaan vliegen op een hoogte van

Dese woorden kunt u o.a. horen op zaterdag 11 april

Geslaagd vliegfeest „Achterste Molen“ TALRIJKEN KREGEN WISSEL DE LUCHTDO Luchtzieken waren ook enthousiast

TIENSDAG 28 APRIL 1981

LUSTRUM VLEGFE DE ACHTERSTE MO

Wasserij, voetbalclub en publiciteit

Frits stond aan de basis van sportvereniging Wissel. De oprichtingsvergadering vond in 1953 in De Achterste Molen plaats; hij bleef tot 1968 secretaris. Toen de club geel-zwarte kleuren koos, verfde de chemische waterij de witte shirts gratis geel. De clubgeschiedenis typeert hem als plannenmaker en stuntman. Zijn kernhouding wordt in één zin samengevat: ga niet slapen met de gedachte dat iets onmogelijk is. [7]

Historische knipsels noemen onder meer autoshow's, een optreden van de Hell-Drivers, een luchtballonactie en bloemententoonstellingen. De evenementen ondersteunden afwisselend het bedrijf, de voetbalclub, het dorp en later het dierenpark. De grenzen tussen publiciteit, gemeenschap en commercie waren bij Eshuis vloeïend. [6]

Vooraf de nieuwe machi-
nes, de "Spencer" en de
"Everest" (die inmiddels

Waar men niet uitgepraat
raakte over de grote

De KLM-helikopter vanaf het grasveld

Het verhaal van de helikopterrondvluchten is met nieuw gevonden materiaal concreet geworden. Een uitnodigingskaart verwelkomt passagiers namens ‘De Achterste Molen’ en ‘KLM-Noordzee’ aan boord van helikopter PH-NZA. De kaart verwijst naar zaterdag 11 april; de kalender en de documentcontext plaatsen dit evenement in 1970. De registratie PH-NZA hoorde bij een Sikorsky S-61N van KLM Noordzee Helikopters, een groot tweemotorig toestel dat normaal vooral voor Noordzee-operaties werd gebruikt. [6][14]

Uitnodiging en krantenmateriaal rond de KLM-Noordzee-helikoptervluchten; historisch bronmateriaal gepubliceerd door Epernet.

Een tweede krantenkop, gedateerd 20 april 1971, meldt dat talrijke bezoekers in Wissel hun ‘luchtdoop’ kregen. In hetzelfde bronnenblad staat ‘lustrum vliegfeest De Achterste Molen’. Dat bewijst dat het niet om één toevallige landing ging en ondersteunt de lokale herinnering aan een terugkerend jaarlijks evenement. Een volledig jaar-op-jaar overzicht is nog niet gevonden; ‘jaarlijks’ blijft daarom een sterke maar nog niet uit alle edities van de Eper Krant bevestigde reconstructie. [6]

Uitnodiging, krantenkoppen en foto van de KLM-Noordzee-helikopter op het grasveld bij De Achterste Molen. De uitnodiging noemt PH-NZA; de krantenkop rechtsonder is van 20 april 1971. Historische collage gepubliceerd door Epernet, materiaal Ruud Broer; beeld gebruikt als broncitaat, rechtenstatus niet volledig vastgesteld.

Het open grasland rond de plek maakt de schaal van het voormalige evenementen- en parkterrein voorstelbaar, 2026.

DE HELIKOPTERVLUCHTEN

Minstens twee opeenvolgende vliegfeesten zijn zichtbaar in het bewaarde materiaal: een uitnodiging voor 11 april 1970 en berichtgeving in april 1971. Toesteltype en registratie zijn identificeerbaar. De exacte positie van het landingsveld volgt uit lokale herinnering en de foto, maar is nog niet kadastraal ingetekend.

Van dierenliefhebberij tot publieksattractie

De lokale herinnering dat de dierenverzameling aanvankelijk marketing voor de stomerij was, past bij Eshuis' manier van ondernemen. De geraadpleegde geschreven bron formuleert het echter anders: Frits en zijn vrouw hielden dieren uit liefhebberij en namen opvangdieren op; kinderen en andere bezoekers kwamen kijken; daarop ontstond het idee entree te heffen om de oplopende kosten te dekken. Het veiligste oordeel is daarom dat dierenhobby, kostenbeheersing en publiciteit elkaar versterkten, maar dat 'begonnen als marketingcampagne' nog niet als hard feit is aangetoond. [6]

DE RELATIE MET DE STOMERIJ

Eshuis bouwde geen los reclame-evenement en daarna toevallig een dierentuin. Hij creëerde een ecosysteem rond één naam: bestelwagens op sportevenementen, spectaculaire publieksdagen, bloemen, dieren en helikoptervluchten. Dat leverde aandacht op voor bedrijf én locatie. De dieren kregen vervolgens een eigen economische en organisatorische dynamiek.

Het erf in de schemering, 2026.

5

Van dierenhobby tot Dierenpark Wissel

Het dierenpark ontstond uit de ondernemerswereld van de stomerij, maar groeide uit tot een zelfstandige publieksinstelling. De geschiedenis kent drie fasen: persoonlijke dierencollectie, professionalisering en concernvorming, gevolgd door faillissement en sluiting.

Dierenvreugd De Achterste Molen

Volgens de overgeleverde parkgeschiedenis hield Frits Eshuis vanaf het midden van de jaren vijftig uiteenlopende dieren op ongeveer twee hectare grond. De collectie bestond onder meer uit apen, vogels, kangoeroes en bijzondere schapen- en geitenrassen. Op zaterdag 25 maart 1967 ging het park open voor betalend publiek onder de naam 'Dierenvreugd De Achterste Molen'. [6][9]

Een filmfragment uit circa 1966/1967 in het Gelders Archief documenteert de begintijd. Het toont niet alleen de jonge dierencollectie, maar ook nieuwe Volkswagen-bestelwagens van De Achterste Molen bij een wielerronde en een estafetteloop van Epe naar het Duitse Epe. De film maakt de kruisbestuiving tussen bedrijf, sport, promotie en dierenpark letterlijk zichtbaar. [8]

FILM UIT DE BEGINTIJD

Gelders Archief, filmfragment F1553, 'Dierenvreugd De Achterste Molen', circa 1966. De historische verwijzing is opnieuw teruggevonden via Epernet en een persbericht over de filmcollectie van het archief.

Historisch persmateriaal rond Dierenvreugd en Dierenpark Wissel.

Publiciteit als inkomstenbron

Het park was kostbaar. In 1971 organiseerde Eshuis een grote bloemententoonstelling om het jaarlijkse tekort - in de toenmalige pers genoemd als 30.000 gulden - te verkleinen. In 1979 zocht hij opnieuw de landelijke publiciteit nadat de gemeente geen verwijzingsborden toestond. Volgens de berichtgeving vreesde hij daardoor 10.000 bezoekers per jaar te verliezen, terwijl dieren en park ongeveer 500 gulden per week kostten. De cijfers zijn persclaims uit die jaren, geen gecontroleerde jaarrekeningen, maar ze illustreren de kwetsbare exploitatie. [6]

Professionalisering en schaalvergroting

In januari 1984 verkocht Eshuis het park aan J.Th. Wunderink. Verblijven werden vernieuwd, de naam veranderde in Dierenpark Wissel en het bezoekersaantal groeide volgens de parkhistorie naar ongeveer 35.000 à 40.000 per jaar. Op 1 februari 1994 nam Palmary Parcs het park over; de organisatie ging later op in Zodiac Zoos. Marketing en collectiebeleid werden professioneler. In 1997 werd Wissel toegelaten tot de Nederlandse Vereniging van Dierentuinen en ook lid van EAZA. Dat was een erkenning van de ontwikkeling van particuliere verzameling tot professionele dierentuin. [9]

Het erf als plek van samenkomen, 2026.

Faillissement en sluiting in 2015

Op 26 januari 2015 sprak de rechtbank het faillissement uit van de eigenaar van Dierenpark Wissel, AquaZoo Friesland en ZooParc Overloon. De curator noemde onbetaalbare bankschulden en achterstallige salarissen. Libéma nam in februari de dierenparken over, maar besloot Wissel te sluiten. Als redenen werden de onmogelijkheid tot uitbreiding en onvoldoende kwaliteit van de verblijven genoemd. De dieren werden naar andere dierentuinen in Europa overgebracht; het NVD-jaarverslag over 2015 vermeldt dat Dierenpark Wissel werd opgeheven. [10][11]

De hoeve en de failliete boedel

De hoeve lag binnen of direct aan het dierenparkcomplex en wordt lokaal herinnerd als directeurswoning. Dat maakt het aannemelijk dat gebouw en park in gebruik en uitstraling één geheel vormden. De openbare nieuwsberichten over het faillissement specificeren echter niet de kadastrale goederen in de boedel. Zonder faillissementsverslag, eigendomsakte en kadastrale mutatiekaart kan niet hard worden gesteld dat rijksmonument T 3213 in 2015 juridisch werd mee verkocht of uit de boedel is afgesplitst. [1][10]

WAT NOG MOET WORDEN VASTGESTELD

De juridische relatie tussen monument, directeurswoning en dierenparkbezit in 2015. De meest kansrijke stukken zijn het faillissementsdossier, de leveringsakten rond 1984/1994/2015 en de kadastrale hulpkaarten van sectie T.

Hoeve en erf als één ruimtelijk ensemble, 2026.

Van hobby tot professioneel park

ca. 1955	Begin van de particuliere dierencollectie volgens de latere parkhistorie. reconstructie
25-03-1967	Opening van Dierenvreugd De Achterste Molen voor publiek. vastgesteld
1971	Bloemententoonstelling om de exploitatie van het park te ondersteunen. vastgesteld
1979	Landelijke publiciteit over ontbrekende verwijzingsborden en bezoekersverlies. vastgesteld
01-1984	Verkoop aan J.Th. Wunderink; naam wordt Dierenpark Wissel. vastgesteld
01-02-1994	Overname door Palmary Parcs, later Zodiac Zoos. vastgesteld
1997	Toelating tot NVD en aansluiting bij EAZA. vastgesteld
26-01-2015	Faillissement van de eigenaar van de drie dierenparken. vastgesteld
18-02-2015	Libéma neemt over; sluiting van Wissel en herplaatsing van dieren. vastgesteld

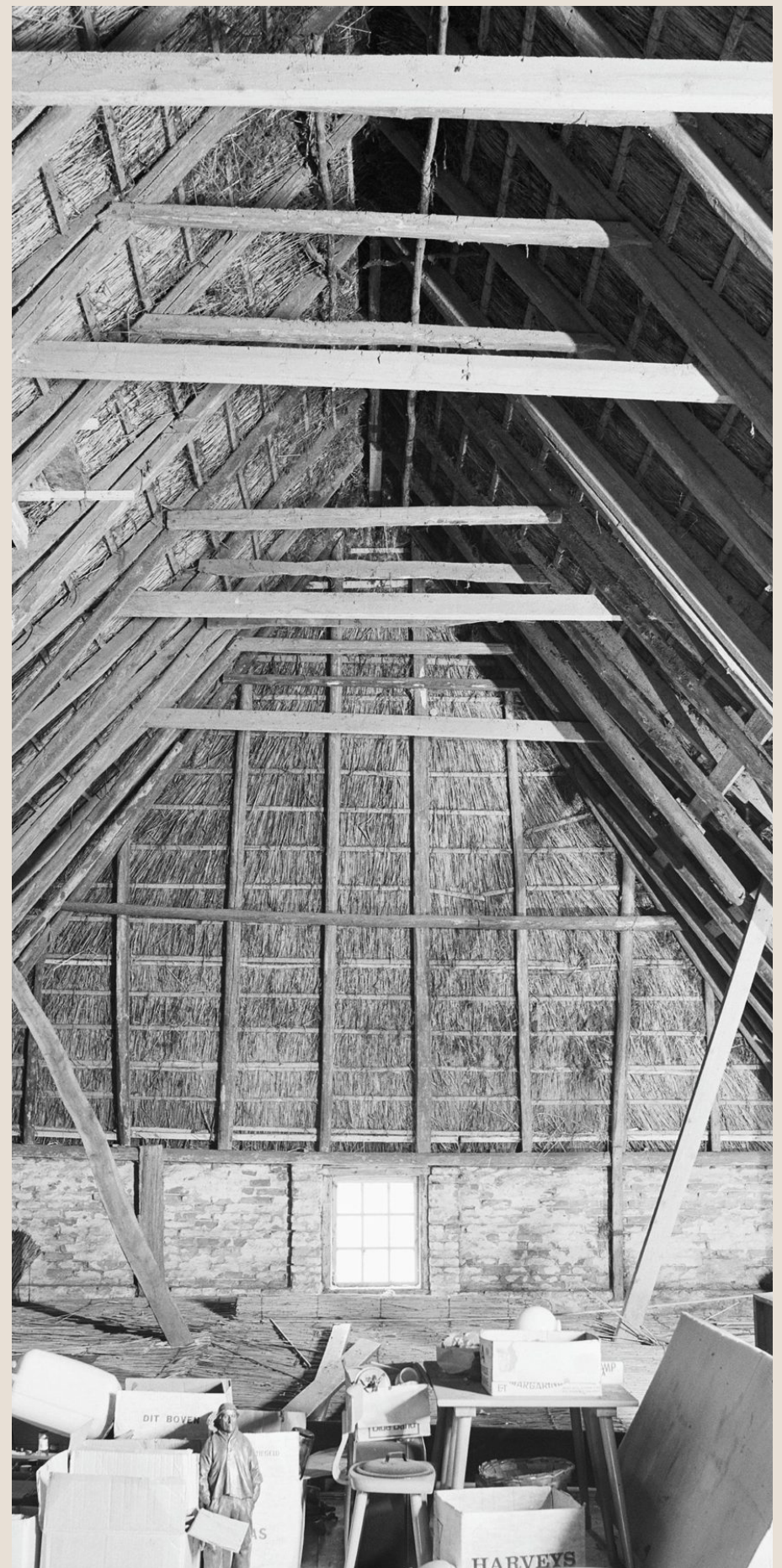
6

De monumentale waarde van de hoeve

De Achterste Molenhoeve is belangrijk, maar niet omdat zij simpelweg ‘de oudste boerderij van Gelderland’ zou zijn. Dat is niet aangetoond en er bestaan oudere boerderijen en boerderijplaatsen. De overtuigende monumentwaarde ligt in de gaaf herkenbare hallenhuisstructuur en in de uitzonderlijk gelaagde relatie tussen wonen, landbouw, waterbeheer, nijverheid en later recreatie.

Vergelijkbare achttiende-eeuwse hoeves rond Epe

De landelijke monumenteninventaris noemt meerdere vroege hallenhuisboerderijen in en rond Epe. De Achterste Molenhoeve behoort met haar datering 1711 tot de vroegste van deze lokale groep, direct gevolgd door Hagedoorns Plaatse uit 1715 en Le Chevalierlaan 13 uit 1718. De vergelijking onderstreept twee zaken: de hoeve is regionaal zeer oud, maar niet zonder soortgenoten; haar bijzondere waarde moet daarom ook uit interieur en context worden verklaard. [5]

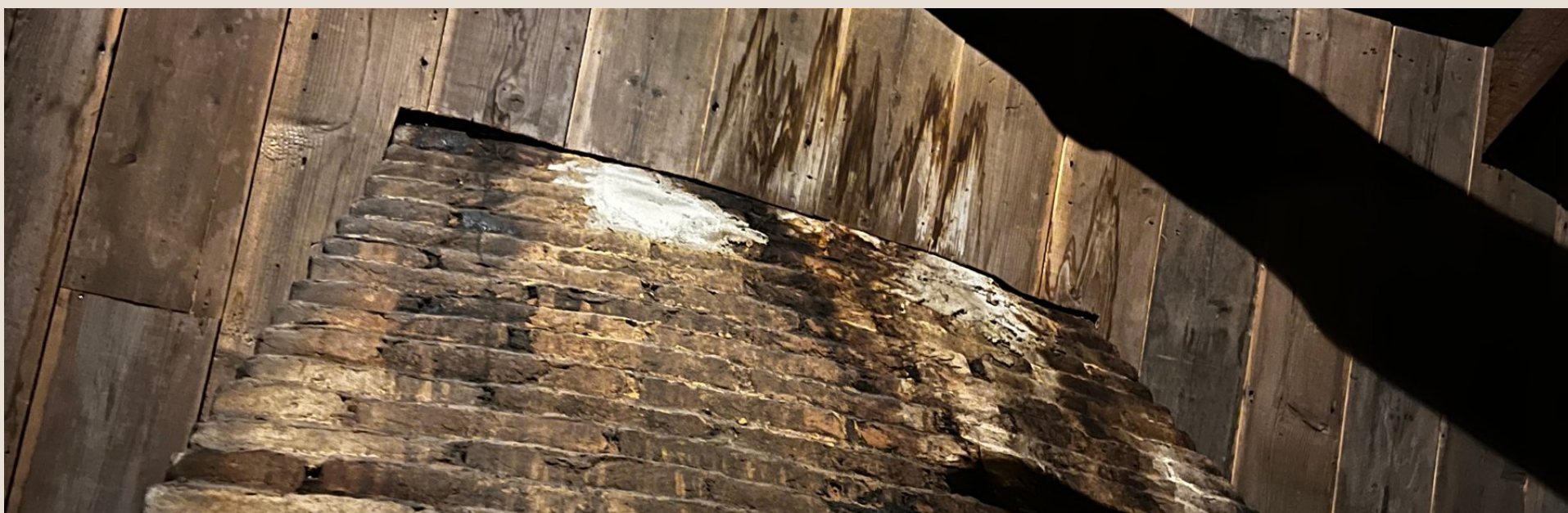
Kapconstructie: de dragende historische structuur. A.J. van der Wal / RCE, 1972.

Adresnamen en huisnummers kunnen sinds de publicatie zijn gewijzigd; voor gebruik als route of eigendomsreferentie is controle in het actuele monumentenregister nodig.

De kern van het monument

DE HISTORISCHE INTERIEURKERN

Als één element moet worden aangewezen, is het de samenhangende achttiende-eeuwse woon- en draagstructuur: tegenschouw met geprofileerde kap, historische gebinten, deel en kap onder één wolfdak. De beek en waterval maken vervolgens begrijpelijk waarom juist hier een boerderij, molen en bedrijfsgeschiedenis van drie eeuwen konden ontstaan.

Historische baksteen en houten kap blijven in het huidige huis leesbaar, 2026.

De sterkste tegenwerping is de wederopbouw van 1966. Als grote delen toen opnieuw zijn gemaakt, kan de materiële ouderdom minder omvangrijk zijn dan het jaartal 1711 suggereert. Dat tast de monumentale waarde niet automatisch aan, maar verschuift de nadruk naar bewaarde constructies, herkenbare historische vorm, interieuronderdelen en ensemblewaarde. Een bouwhistorische opname kan dit onderscheid objectief maken.

Een klein boogvenster en het metselwerk als detail van de bewaarde materialiteit, 2026.

Vergelijkbare hoeves rond Epe

Datering	Object	Adres in bron	Vergelijkingswaarde
1711	De Achterste Molenhoeve	Woesterbergweg 2	Waardevolle interieurelementen; verbonden met molenbeek en industrie
1715	Hagedoorns Plaats	historisch: Zuukerweg 77	Vroege hallenhuisboerderij; museumfunctie
1718	Boerderij	Le Chevalierlaan 13	Vroege achttiende-eeuwse hallenhuisboerderij
1740	Boerderij	historisch: Wisselseweg 80	Midden-achttiende-eeuws regionaal vergelijkingsobject
1758	Boerderij	Dijkhuizerweg 29	Gedateerd voorbeeld uit dezelfde streek
midden 18e	Veldhoeve	Dellenweg 1	Mogelijk midden-achttiende-eeuwse hallenhuisboerderij

7

De lange tijdlijn

De tijdlijn laat zien hoe vier afzonderlijke functies elkaar opvolgden en overlaptten. Vooral vanaf de jaren zestig bestonden boerderij, stomerij, evenementen en dierenpark naast elkaar.

1710 - 1921

1710	Plan voor een nieuwe bovenstroomse papiermolen. vastgesteld
1711	Datering van de Achterste Molenhoeve. vastgesteld
08-12-1714	Vergunning voor de watermolen. vastgesteld
05-11-1717	Juridisch transport aan Aalt Barneveld. vastgesteld
1749	Ernst Barneveld volgt zijn vader op. vastgesteld
1789	Henricus Poll koopt molen, grond en waterrecht. vastgesteld
1823–1830	Klaas uit den Bogaard pachter; papier, vee en huishouden in één inventaris. vastgesteld
1854	Papiermolen wordt grutterij. vastgesteld
1874	Gedeeltelijke sloop van het molencomplex. vastgesteld
ca. 1888	G.W. Overbosch vestigt wasserij; bedrijf viert later circa 1890 als startjaar. reconstructie
ca. 1906	Waterkracht raakt buiten gebruik; rad verdwijnt vermoedelijk. reconstructie
30-03-1921	Overname door de familie Eshuis. vastgesteld
1953	Oprichting SV Wissel vanuit De Achterste Molen; Frits Eshuis als drijvende kracht. vastgesteld
08-03-1965	Heropening gemoderniseerde chemische wasserij. vastgesteld

1953 - 2015

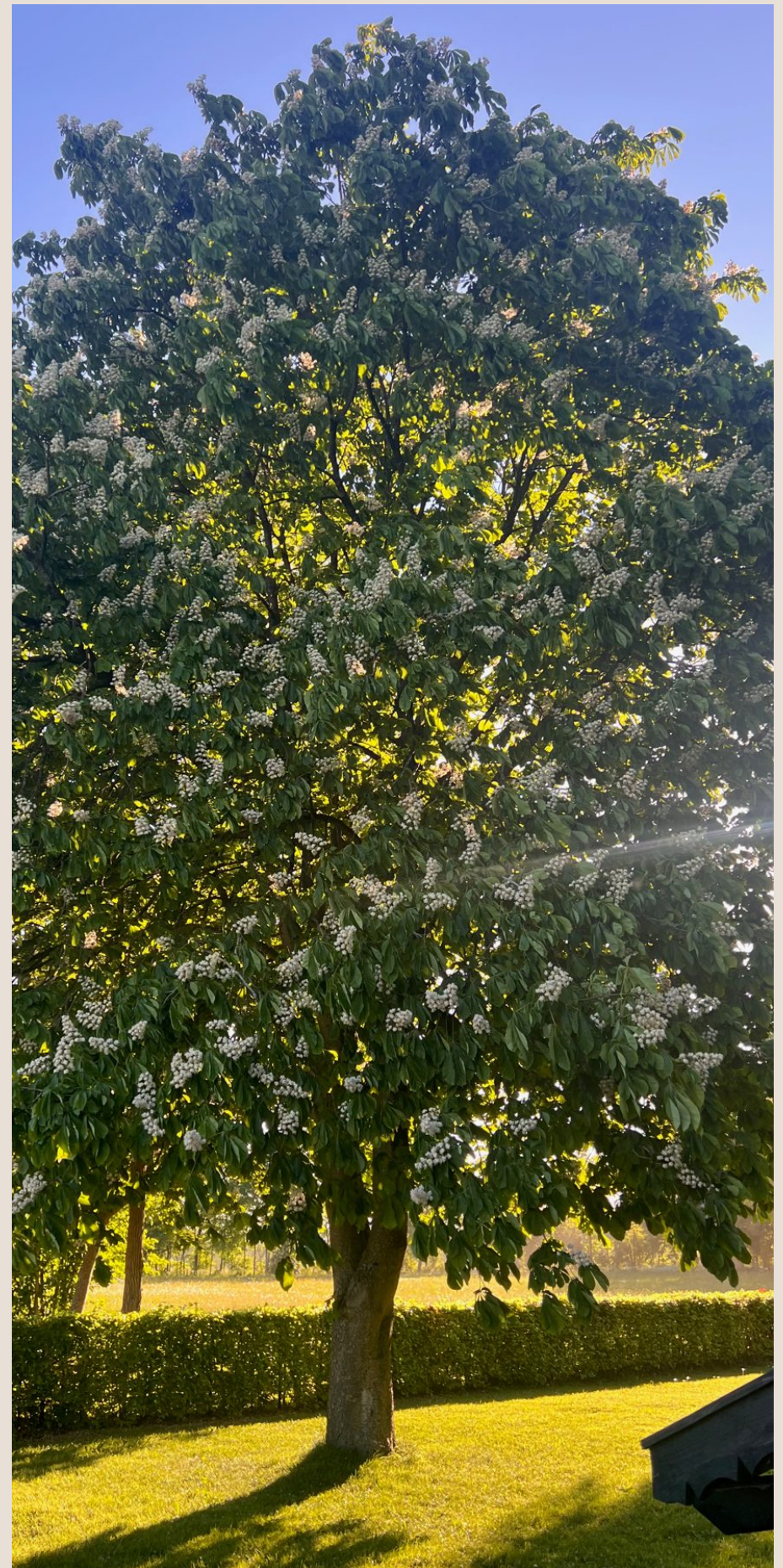
29-01-1966	Vermelding ‘wederopbouw in oude stijl’ van de hoeve. reconstructie
ca. 1966	Filmbeelden van de jonge dierencollectie, wasserijbestelwagens en sportevenementen. vastgesteld
25-03-1967	Dierenvreugd De Achterste Molen opent voor publiek. vastgesteld
11-04-1970	KLM-Noordzee-rondvluchten met PH-NZA vanaf het terrein. vastgesteld
04-1971	Krantenbericht over geslaagd en ‘lustrum’ vliegfeest. vastgesteld
11-1972	Uitgebreide RCE-fotoreeks van exterieur en interieur. vastgesteld
26-11-1975	Inschrijving als rijksmonument 15355. vastgesteld
1980	Ko Rakhorst neemt de chemische wasserij over. vastgesteld
01-1984	Dierenpark verkocht aan J.Th. Wunderink. vastgesteld
01-02-1994	Overname door Palmary Parcs; later Zodiac Zoos. vastgesteld
1996	Sluiting chemische wasserij. vastgesteld
1997	Dierenpark Wissel wordt NVD- en EAZA-lid. vastgesteld
26-01-2015	Faillissement van de eigenaar van de dierenparken. vastgesteld
18-02-2015	Libéma neemt over en besluit Dierenpark Wissel te sluiten. vastgesteld

Wat nog onderzocht kan worden

De grote lijnen zijn nu duidelijk genoeg voor een betrouwbaar verhaal. De volgende archiefstappen kunnen vooral de bewoners, grondomvang, authenticiteit van de hoeve en eigendomspositie in 2015 veel preciezer maken.

- Bouwdossier 1965/1966: vergunning, tekeningen, bestek, foto's en correspondentie over de 'wederopbouw in oude stijl'.
- Bevolkingsregisters en woningkaarten: feitelijke bewoners van de hoeve per periode, los van eigenaren en bedrijfsexploitanten.
- Notariële akten en kadastrale leggers van sectie T: perceelsnummers, oppervlakte, grondgebruik en splitsingen vanaf 1832.
- Markeboek en ruilakte rond 1710: exacte omvang en begrenzing van het geruilde weiland en de voorwaarden voor beek en bruggen.
- Handelsregister, hinderwet- en milieuvergunningen: startjaar Overbosch, formele overname door de familie Eshuis en ontwikkeling van wasserij naar stomerij.
- Eper Krant en regionale pers 1967–1972: alle data, tarieven en bezoekersaantallen van de jaarlijkse KLM-vliegfeesten.
- Faillissementsdossier 2015 en leveringsakten: vaststellen of de hoeve juridisch in de boedel en overdracht van het dierenpark zat.
- Mondelinge geschiedenis: interviews met familie, oud-personeel, omwonenden en bezoekers over directeursbewoning, grasveld, dieren en evenementen.

Licht door de bomen op het erf, 2026.

Bronnen

Bronnen

- 1 Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed - Rijksmonument 15355
- 2 Henri Slijkhuis - De Achterste Molen in Wissel, Ampt Epe 219 (2018)
- 3 Ampt Epe - Historisch grondgebruik en het Wisselse bekenstelsel
- 4 G. Kouwenhoven - Epe, Emst en Oene rond 1830
- 5 Monumenten in Nederland: Gelderland - hoofdstuk Epe (DBNL)
- 6 Epernet - Wasserij De Achterste Molen en Frits Eshuis
- 7 SV Wissel - Historie
- 8 Epernet / Gelders Archief - film Dierenvreugd, circa 1966
- 9 NLZoos - geschiedenis Dierenpark Wissel
- 10 NOS - faillissement en overname Dierenpark Wissel (2015)
- 11 Nederlandse Vereniging van Dierentuinen - directieverslag 2015
- 12 Ampt Epe - Tijdlijn van het dorp Epe
- 13 Wikimedia Commons - RCE-fotoreeks Woesterbergweg 2, Epe
- 14 KLM SafetyHerald - vlootgegeven Sikorsky S-61N PH-NZA
- 15 HisGIS - Gelderland en kadaster 1832

Beeldverantwoording

Beeldverantwoording

De RCE-opnamen zijn gemaakt door A.J. 'Ton' van der Wal in november 1972 en via Wikimedia Commons geraadpleegd. De kaartuitsnede is afkomstig uit HisGIS. De historische bedrijfs- en krantenbladen zijn gepubliceerd door Epernet uit materiaal van Ruud Broer; de exacte reproductierechten van die scans zijn niet volledig vastgesteld en zij zijn hier beperkt en functioneel als broncitaat gebruikt. Voor bredere openbare verspreiding verdient afzonderlijke toestemming van rechthebbenden aanbeveling.

Terug naar de kern: de hoeve is het bewaarde woon- en agrarische anker binnen een veel groter verdwenen bedrijfs- en recreatielandschap. A.J. van der Wal / RCE, 1972; via Wikimedia Commons.

OVER DEZE UITGAVE

Deze familie-uitgave brengt de beschikbare geschiedenis bijeen en maakt onderscheid tussen vastgestelde feiten, reconstructies en open vragen. Aanvullend archiefonderzoek kan vooral de bewoners, de perceelsgeschiedenis en de bouwkundige authenticiteit nog nauwkeuriger vastleggen.

Detail op een zwart houten bijgebouw, 2026.

DE PLEK NU

2026

Het huis, het erf, de seizoenen en het licht.

Geen museumstuk, maar een levende plek.

DE VISUELE IDENTITEIT

Molenbruin. Zandsteen. Avondrood.

MOLENBRUIN
#3A2A1F

ZANDSTEEN
#E7DBCA

AVONDROOD
#8C3426

DE ACHTERSTE MOLENHOEVE

— 1711 —